

KS. REMIGIUSZ MALEWICZ

INTERPRETACJA SŁOWA BOŻEGO W LITURGII NA PRZYKŁADZIE III NIEDZIELI WIELKIEGO POSTU CYKLU A

Treść: 1. Analiza tekstów Lekcjonarza mszalnego III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A; 2. Analiza tekstów euchologicznych III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A; Podsumowanie.

Naczelną zasadą, która powinna towarzyszyć homiliiście w interpretacji tekstów biblijnych w liturgii jest wierność Pismu Świętemu i Kościołowi, który ma misję strzeżenia i wyjaśniania słowa Bożego (por. KO 12). Oznacza to konieczność posługiwania się przez sługę Słowa sprawdzonymi narzędziami, do których należy hermeneutyka biblijna¹. W przypadku przepowiadania homilijnego, które dokonuje się w wydarzeniu liturgicznym, istotne jest respektowanie jeszcze jednej fundamentalnej zasady. Chodzi o uwzględnienie faktu, iż „kontekst liturgiczny jest kluczem do interpretacji fragmentów biblijnych proklamowanych w trakcie celebracji”². Na kontekst ten składają się: teksty euchologiczne, znaki, symbole i obrzędy liturgiczne, sprawowane misterium, a także dany cykl lub okres liturgiczny³. Jednak w pierwszym rzędzie istotnym „komponentem” tego kontekstu jest sam Lekcjonarz mszalny – księga liturgiczna, w której zostały umieszczo-

Ks. dr Remigiusz Malewicz – kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej, wykładowca homiletyki i teologii przepowiadania w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie.

¹ Por. J. Kudasiewicz, *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1986, s. 106n; S. Dyk, *Zasady interpretacji tekstu biblijnego w praktyce kaznodziejskiej*, „Perspectiva” 14 (2009), s. 101.

² Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015, nr 15 [dalej skrót: DH]. „W pewnym sensie punktem odniesienia hermeneutyki wiary dotyczącej Pisma Świętego powinna być zawsze liturgia, w której słowo Boże jest celebrowane jako aktualne i żywe słowo”. Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010, nr 52 [dalej skrót: VD].

³ Zob. R. De Zan, *Ermeneutica (del lezionario)*, w: *Liturgia*, red. D. Sartore, A.M. Triacca, C. Cibien, Milano 2001, s. 669.

ne i zharmonizowane ze sobą teksty biblijne. Stanisław Dyk zauważa: „Ten nowy kontekst determinuje także sposób odczytania tekstów biblijnych. Nie zubaża on perykop biblijnych, lecz umieszcza je w sytuacji, w której podkreśla się jeden lub dwa elementy wzięte z wielostronnego, treściowego bogactwa tych tekstów”⁴. Konieczne jest zatem, aby w analizie czytań mszalnych respektować zarówno zasady hermeneutyki biblijnej, jak i te właściwe dla interpretacji czytań w liturgii – zasady hermeneutyki Lekcjonarza⁵.

Metodę pracy z Lekcjonarzem szczegółowo opracował i przedstawił S. Dyk⁶. Metoda ta posłuży w realizacji niniejszego artykułu, którego celem jest ukazanie interpretacji słowa Bożego w liturgii III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A. W niedziele okresów o szczególnym znaczeniu (do których należy Wielki Post) wszystkie czytania zharmonizowane zostały ze sobą pod względem treściowym⁷. Interpretację Lekcjonarza należy rozpocząć od analizy perykopy ewangelicznej. Jest ona bowiem najważniejszą lekturą w liturgii słowa Bożego. Stanowi „szczyt”, do którego „przygotowują zgromadzenie inne czytania”⁸. Analiza perykopy ewangelicznej będzie polegała najpierw na „zbadaniu” tekstu w jego oryginalnym kontekście (biblijnym). Chodzi także o dokonanie krótkiej charakterystyki tekstu, bazując na osiągnięciach metody diachronicznej (historyczno-krytycznej).

W następnym etapie zostanie poddane analizie egzegetycznej pierwsze czytanie. Należy zaznaczyć, że teksty starotestamentalne zostały tak dobrane, by ukazać ich związek z perykopą ewangeliczną⁹. Stąd należy zwrócić uwagę na ich wzajemne korelacje. Jak zaznacza S. Dyk, pierwsze czytanie

⁴ S. Dyk, *Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne Lekcjonarza mszalnego*, Lublin 2013, s. 11. Zob. E. Foley, *The Homily*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, red. E. Foley, Collegeville 2016, s. 162-163; D. Bergant, *Biblical Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, red. E. Foley, Collegeville 2016, s. 119-120.

⁵ „Przepowiadanie słowa Bożego z właściwym odniesieniem do lekcjonarza jest sztuką, którą należy kultywować”. VD 60.

⁶ Zob. np. S. Dyk, *Co głosić, aby wierzyli?*, s. 27-66; Tenże, *Hermeneutyka słowa Bożego w liturgii*, „*Studia Pastoralne*” 7 (2011), s. 148-165; Tenże, *Homilia – droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016.

⁷ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*, Poznań 2011, nr 67 [dalej skrót: WDLM].

⁸ WDLM 13.

⁹ Por. WDLM 66-67. Związek ten może posiadać charakter prorocki (obietnica-wypełnienie), typologiczny (prototyp-pełnia) bądź pedagogiczny (ukazanie kształtowania się i rozwoju pewnej mentalności czy mądrości). Por. S. Dyk, *Co głosić, aby wierzyli*, s. 49-51; Tenże, *Homilia – droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, s. 37-49.

stanowi „wprowadzenie, kontekst i pogłębienie Ewangelii”¹⁰. W szukaniu wzajemnych związków można zwrócić uwagę m.in. na zbieżność cytatów, metodę przeciwieństw (gdy pierwsze czytanie i trzecie ukazane jest w jakimś kontraście), a także metodę zgodności tematycznej¹¹. Kolejnym krokiem w pracy z Lekcjonarzem mszalnym będzie analiza psalmu responsoryjnego, który najczęściej jest „modlitewnym komentarzem pierwszego czytania”¹². Jak zaznacza *Dyrektorium homiletyczne*, „psalmów nie należy lekceważyć (...), ponieważ świadczą one o tym, jak Kościół czyta Pismo w świetle Chrystusa”¹³. Interpretacja drugiego czytania będzie kolejnym etapem badań. W niedziele wielkopostne „czytania z Apostoła są dobrane w ten sposób, aby harmonizowały z czytaniem z Ewangelii i Starego Testamentu oraz, o ile to możliwe, by uwydatniał się między nimi wewnętrzny związek”¹⁴. Interpretacja tego czytania pomoże również w ukazaniu teologicznego wymiaru obchodzonego misterium, a także sposobu, w jaki ma być ono realizowane w życiu człowieka¹⁵. Następnie zostanie określona teologiczna wymowa wersetu allelujacyjnego, który również zharmonizowany jest z tajemnicą dnia¹⁶. Warto w tym miejscu dodać, że inspiracją w ustaleniu wzajemnego powiązania czytań stanowiąc będą umieszczone nad nimi tytuły¹⁷. Omawiając metodę, którą należy posługiwać się w interpretowaniu tekstów Lekcjonarza, trzeba jeszcze wspomnieć o dwóch ważnych zasadach: interpretacji w duchu chrystologicznym i interpretacji paschalnej. Są one szczególnie istotne, gdy chodzi o wyjaśnianie Pisma Świętego w celebracji liturgicznej. Homilia jest bowiem przepowiadaniem „przedziwnych dzieł Bożych w historii zbawienia, czyli w misterium Chrystusa, które zawsze jest w nas obecne i działa, zwłaszcza w obrzędach liturgicznych” (KL 35,2). Z kolei *Wprowadzenie do Lekcjonarza* zaznacza: „Kiedy Kościół w sprawowaniu liturgii czyta zarówno Stary jak i Nowy Te-

¹⁰ Tenże, *Co głosić, aby wierzyli?*, s. 49.

¹¹ Por. Tamże, s. 51. Zob. J. Kudasiewicz, *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśniająca misterium Chrystusa w Kościele pierwotnym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 24 (1971) 2-3, s. 95-109.

¹² S. Dyk, *Co głosić, aby wierzyli?*, s. 52. Zob. Tenże, *Psalm responsoryjny jako źródło homilii mszalne*, „Roczniki Teologiczne” 63 (2016) 12, s. 40-41.

¹³ DH 50.

¹⁴ WDLM 97.

¹⁵ Por. S. Dyk, *Współczesne przepowiadanie homilijne misterium publicznego życia Jezusa*, Lublin 2008, s. 152.

¹⁶ Por. WDLM 90.

¹⁷ Por. Tamże, nr 123.

stament, zwiastuje jedno i to samo misterium Chrystusa”¹⁸. Uwzględnienie powyższych zasad hermeneutycznych pozwoli sprecyzować wymowę kerygmatyczną czytań mszalnych analizowanej niedzieli.

Powyższy „schemat” analizy tekstów Lekcjonarza nie wyczerpuje jeszcze całości pracy z tekstami świętymi. W dalszej części konieczna jest interpretacja kerygmatu czytań mszalnych w kluczu celebracji liturgicznej. Liturgia stanowi bowiem ważny kontekst dla właściwego odczytania słowa Bożego, jest ona „domem Pisma Świętego”¹⁹. Jak zaznacza Benedykt XVI, w celebracji „słowo Boże jest celebrowane jako aktualne i żywe słowo”²⁰. W kolejnym etapie poddane zostaną analizie teksty euchologiczne²¹. To modlitwy przeznaczone dla celów kultycznych, które zostały umieszczone w formularzu liturgicznym. Powstały one na bazie tekstów biblijnych – „stanowią żywą i autentyczną egzegezę słowa Bożego”²². Homilista powinien brać pod uwagę te teksty, zwłaszcza w okresach o szczególnym znaczeniu liturgicznym. Do takich okresów należy Wielki Post, którego niedzielne formularze treściowo bardzo mocno wiążą się z czytaniem mszalnymi (zwłaszcza w cyklu A).

Ponadto, interpretując słowo Boże w liturgii, homilista nie może pominąć teologii okresu liturgicznego, w którym dane teksty występują. W przypadku niedziel Wielkiego Postu cyklu A będzie chodziło o uwzględnienie ich chrzcielnego charakteru. Sobór Watykański II uczy: „Zarówno w liturgii, jak i w katechezie należy przedstawiać w pełniejszym świetle podwójny charakter Wielkiego Postu. Przez przypomnienie chrztu lub też przygotowanie do niego oraz przez pokutę ma on usposabiać wiernych, gorliwiej oddających się słuchaniu Bożego słowa i modlitwie, do obchodzenia paschalnego misterium” (KL 109). Jak zauważa *Dyrektorium homiletyczne*, za pomocą czytań biblijnych i modlitw mszalnych przeznaczonych na niedziele Wielkiego Postu cyklu A „Kościół prowadzi swoich wybranych do sakramentalnej inicjacji w Wielkanoc”²³. Z kolei dla wszystkich ochrzczonych ma być to czas szczególny – przeznaczony „na odnowienie

¹⁸ Tamże, nr 5.

¹⁹ N. Bonneau, *Biblia a liturgia*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W.R. Farmer, Warszawa 2001, s. 124.

²⁰ VD 52.

²¹ W artykule, z racji na jego ograniczony zakres, zostanie pominięta interpretacja znaków i obrzędów liturgicznych.

²² S. Dyk, *Co głosić, aby wierzyli?*, s. 56.

²³ DH 69.

łask chrzcielnych i oczyszczenie otrzymanej wiary²⁴. Finalnym etapem niniejszego artykułu będzie zatem przedstawienie kerygmatu III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A w kluczu chrzcielnym. Chodzi o ukazanie głównych tematów celebracji, które następnie pogłębione przez homilistę nie tylko pomogą wiernym w przypomnieniu chrztu, ale przyczynią się do jego ożywienia i odnowienia.

1. Analiza tekstów Lekcjonarza mszalnego III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A

Perykopa ewangeliczna – analiza tekstu

W Lekcjonarzu III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A zostały zharmonizowane ze sobą następujące teksty biblijne: Wj 17,3-7; Ps 95(94),1-2.6-7ab.7c-9 (R.: por. 7c-8a); Rz 5,1-2.5-8; J 4,5-42.

Ewangelia dnia (J 4,5-42) to fragment relacjonujący pobyt Jezusa wśród Samarytan (J 4,1-42). Centralnym motywem perykopy jest dialog Jezusa z Samarytanką. W celu właściwego odczytania kerygmatycznej wymowy tej perykopy konieczne jest określenie kontekstu biblijnego. Kontekst poprzedzający łączy się z analizowaną perykopą poprzez rozwijany w nim temat tożsamości Jezusa oraz motyw wody. Widoczne jest tu przejście jakościowe – od rozumienia wody w sensie dosłownym do jej głębszego wymiaru. Elementy wspólne to także motyw kultu (obecny również w scenie oczyszczenia świątyni). Kontekst następujący ukazuje Jezusa, który jest silniejszy od śmierci i choroby, który jest dawcą życia. Motyw życia łączy się z darem, który zapowiada Jezus Samarytance. Zwrócenie uwagi na kontekst pozwala dostrzec, że kluczowym motywem w spotkaniu z Samarytanką będzie dar Jezusa – „woda żywa”²⁵.

Początek perykopy (ww. 1-2) ukazuje przyczynę opuszczenia przez Jezusa Judei i udanie się ponownie do Galilei – sukcesy Jezusa zaczynają niepokoić faryzeuszy. Jezus idzie do ziemi galilejskiej przez Samarię (w. 4). W drodze zatrzymuje się w miasteczku samarytańskim zwanym Sychar²⁶;

²⁴ Tamże.

²⁵ Por. H. Witczyk, *Jezus przynosi Ewangelię Samarii*, „*Verbum Vitae*” 10 (2006), s. 116.

²⁶ „Miejscowość Sychar leży u podnóża góry Garizim. Teren wokół miasta Sychar Jakub dał jako dziedzictwo swojemu synowi Józefowi (por. Rdz 33,19; 48,22). Tam też Józef został pogrzebany (por. Joz 24,32)”. H. Witczyk, *Jezus przynosi Ewangelię Samarii*, s. 122.

utrudzony drogą siada przy (*epi*) źródle Jakuba. Użyty przez ewangelistę przyimek (*epi*), który oznacza „na” lub „przy”, sugeruje symboliczną tożsamość Jezusa ze źródłem²⁷. W perykopie określony jest konkretny czas spotkania – „około szóstej godziny”. Jest to południe, środek dnia. O tej godzinie nie chodzono po wodę, a czyniono to w porze wieczornej (por. Rdz 24,11). Przybycie Samarytanki o tej nietypowej porze dnia może oznaczać, że chce być tam sama i nie chce spotkać kogokolwiek. Godzina szósta w Ewangelii Janowej posiada również inną teologiczną symbolikę. Jest to nawiązanie do opisu męki i śmierci Jezusa na krzyżu (por. 19,14)²⁸. „Tu, przy studni, jak w Kanie Galilejskiej, Jezus uprzedza ową godzinę, w której woda stanie się winem na gody”²⁹.

Dialog z Samarytanką rozpoczyna się od prośby Jezusa: „Daj mi pić” (J 4,7). Prośba o wodę w języku biblijnym ma znaczenie symboliczne. Z jednej strony oznaczała chęć rozpoznania osobowości tego, do kogo prośba była kierowana. Podanie wody proszącemu uznawano za przejaw okazania mu przyjęcia i gościnności. Z drugiej zaś strony, prośba Jezusa (czytana w kontekście starotestamentalnych spotkań przy studni) ma jeszcze inny, dużo głębszy sens. Podanie wody oznaczało wejście z kimś w bliską relację. Ten symboliczny gest mógł prowadzić do małżeństwa³⁰. Reakcją Samarytanki jest zaskoczenie, że Jezus, będąc Żydem, nawiązuje z nią dialog. Żydzi bowiem nienawidzili Samarytan (por. Syr 50,25-26), traktowali ich jako rytualnie nieczystych³¹.

Od wersetu 10 widoczna jest zmiana jakościowa dialogu – Jezus sam proponuje Samarytance wodę. Oferuje jej „wodę żywą”, która ugasi najgłębsze pragnienia. Znaczenie tej wody staje się zrozumiałe przez odwołanie się do życiowego doświadczenia kobiety. Chodzi tu o rozwijany wątek mężów kobiety (ww. 16-18). Samarytanka przychodząca do studni to osoba, która nosi w sobie niezaspokojone pragnienia. Kobieta miała wielu

²⁷ Por. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, cz. 1, Częstochowa 2010, s. 458-459.

²⁸ Por. Tamże, s. 459-460.

²⁹ S. Fausti, *Rozważaj i głos Ewangelię. Wspólnota czyta Ewangelię wg św. Jana*, Kraków 2009, s. 99.

³⁰ Por. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12*, s. 460.

³¹ Samaria kojarzona była z terenem, na którym nie ma czystej wiary. Judejczyk pogardzał Samarytaninem jako człowiekiem mieszanej krwi oraz nieortodoksyjnej religii. Por. H. Witczyk, *Jezus przynosi Ewangelię Samarit*, s. 121-122. Zob. S. Wypych, *Samarytanie w ujęciu historycznym, geograficznym i religijnym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (2005), s. 165-179.

różnych mężów. Dotychczas nie odnalazła jednak oblubieńca, „który za-
dośćuczyniłby jej pragnieniu, by była kochana i by kochała”³². Naczynie,
z którym przychodzi do studni symbolizuje jej serce. Nie zna ono jesz-
cze prawdziwej radości oblubieńca. Jej dotychczasowi mężowie to symbo-
le idoli, którym się oddawała w nadziei, że w nich odnajdzie zaspokojenie
swoich najgłębszych pragnień³³. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że Sama-
rytanka jest także symbolem całego narodu samarytańskiego. Na tych tere-
nach, obok kultu Jahwe, oddawano cześć pogańskim bożkom. Mężowie Sa-
marytanki mogą zatem symbolizować tych obcych bożków. Nie mogą oni
zaspokoić pragnień, ani nie dają życia. Pograżają jednak człowieka w jesz-
cze większej pustce. Widać w tym miejscu nawiązanie do Księgi Ozeasza,
gdzie mowa jest o niewiernej małżonce (Izraelu), która oddaje się swym
kochankom (obcym bóstwom)³⁴. Jezus oferuje kobiecie „wodę żywą”, która
jest w stanie ugasić jej najgłębsze pragnienia. W ten sposób może się stać
jej prawdziwym Oblubieńcem. W szerszym zaś kontekście Jezus chce od-
szukać niewierną małżonkę. Ma ona porzucić stare bożki i nazwać Pana
„swym Mężem”³⁵.

Jezus jest zatem Oblubieńcem, którego „woda żywa” jest w stanie wypeł-
nić najgłębsze pragnienia człowieka. To sam Jahwe jest jej źródłem (por. Jr
2,13; Iz 55,1). Jezus wyjaśnia, że mówi o wodzie, która staje się w człowieku
„źródłem wody wytryskującej ku życiu wiecznemu” (w. 14), czyli jest da-
rem przeobfitym, rodzącym życie³⁶. Według Henryka Witczyka „dar Boży”
i „woda żywa” są najpierw metaforą samoobjawiającego się Jezusa. On jest
darem, który ofiarowuje się człowiekowi dla jego zbawienia. „Woda żywa”
jest także wyraźnie znakiem daru Ducha Świętego. Te dwa „dary Boże” są
ze sobą nierozzerwalnie związane³⁷.

Teologiczny sens „wody żywej” związany jest także z tematem miejsca
kultu. Kończąc temat mężów, kobieta odwołuje się do napięcia, jakie zwią-
zane było ze świątynią na górze Garizim. Historia tego miejsca związana
jest z konfliktem pomiędzy Samarytanami i Judejczykami³⁸. Kobieta nosi
w sobie wątpliwości dotyczące tego tematu: gdzie jest prawdziwy kult –

³² S. Fausti, *Rozważaj i głos Ewangelii. Wspólnota czyta Ewangelie wg św. Jana*, s. 103.

³³ Por. Tamże.

³⁴ Zob. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12*, s. 451.

³⁵ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według św. Jana. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 2000, s. 85.

³⁶ Por. S. Mędała, *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12*, s. 462-463.

³⁷ Por. H. Witczyk, *Jezus przynosi Ewangelie Samarii*, s. 126.

³⁸ Zob. Tamże, s. 121-122.

w Jerozolimie czy na Garizim? Odpowiedź Jezusa przekracza myślenie kobiety. Jezus precyzuje, że dom Jego Ojca znajduje się w Jerozolimie, ale odąd czas kultu ograniczającego się do świątyni mija. Ukrzyżowany i zmartwychwstały Jezus Chrystus jest „miejszem” nowego kultu (por. J 2,19-22). Dzięki Niemu można nawiązywać z Bogiem więź. On jest świątynią, z której popłyną strumienie wody – Ducha Świętego (por. J 7,37-39). Kult, który chce mieć Ojciec polega na stawianiu się podobnym do Boga, dzięki otrzymanemu Duchowi Świętemu.

Przybywający uczniowie są zdziwieni, że Jezus rozmawia z kobietą. Reakcja ta spowodowana była faktem przełamania przez Jezusa dotychczasowych barier i konwenansów (związanych z różnicami płci, etnicznymi, religijnymi). Kobieta zostawia swój dzban, odchodzi od studni i idzie do mieszkańców swego miasta. Pozostawienie naczynia na wodę symbolizuje pozostawienie dotychczasowej „wody”, która określała jej dotychczasową tożsamość. Otrzymała od Jezusa nową wodę³⁹. „Jej dzban pozostaje pusty, jak stągwie z Kany Galilejskiej, które słudzy napełnili tą wodą, którą Słowo zamieniło w dobre wino (2,1nn)”⁴⁰. Obraz żniwa, o którym mówi Jezus, odnosi się do doświadczenia Samarytan. W osobie Samarytanki doświadczają oni prawdziwych żniw – powrotu do prawdziwego Boga. Tak jak w proroctwie Ozeasza Bóg zapowiedział niewiernej żonie, że przywróci jej urodzaje (Oz 2,16-25), tak teraz Jezus mówi o urodzaju doświadczanym przez Samarytan.

Po przeniesieniu tekstu biblijnego Ewangelii do Lekcjonarza (J 4,5-42) zauważyć można zmianę, która dotyczy kształtu perykopy. Zostały od niej odłączone początkowe cztery wersety z czwartego rozdziału Ewangelii Jana (J 4,1-4). Lekcjonarz pomija zatem bezpośrednią przyczynę, dlaczego Jezus znalazł się w miasteczku samarytańskim. Opuszczenie tego fragmentu ma na celu skoncentrowanie uwagi na wydarzeniu, jakim jest spotkanie Jezusa z Samarytanką i Samarytanami. Druga zmiana dotyczy samego incipitu Ewangelii. Zamiast biblijnego: „Przybył więc do...”, Lekcjonarz podkreśla osobę: „Jezus przybył do...”. Zmiana wynika z przerwania ciągłości biblijnej i zrezygnowania ze spójnika na rzecz podmiotu w celu doinformowania słuchacza. Perykopa ewangeliczna została zatytułowana w Lekcjonarzu: „Rozmowa z Samarytanką o wodzie żywej”. Tytuł ten jeszcze raz zwraca uwagę na centralny motyw opowiadania, którym jest „woda żywa”.

³⁹ Por. Tamże, s. 133.

⁴⁰ S. Fausti, *Rozważaj i głoś Ewangelię. Wspólnota czyta Ewangelię wg św. Jana*, s. 107.

Wymowa Ewangelii w kontekście pozostałych czytań Lekcjonarza

Pierwsze czytanie to fragment biblijny wyjęty z Księgi Wyjścia (17,3-7). Czytanie opisuje moment dotarcia Izraelitów do Refidim (etymologia wskazuje na pokrewieństwo z rdzeniem *rpd* – „pomóc”). W miejscu tym wybucha konflikt pomiędzy ludem a Mojżeszem spowodowany brakiem wody do picia (w. 3). Izraelici zaczynają szemrać, ponieważ boją się śmierci z pragnienia. W narracji tej wyraźny jest brak zaufania ze strony ludu Bożego. Wątpią w to, że ktokolwiek może im dać gwarancję przetrwania na pustyni⁴¹. Cuda, które czynił Bóg dla Izraelitów miały wzmocnić ich wiarę i pewność, że Jahwe jest z nimi. Tymczasem, w sytuacji różnych braków, lud myśli tylko o zaspokojeniu fizycznych potrzeb, zapominając o dotychczasowych interwencjach Boga⁴².

Reakcją Mojżesza na gniew ludu jest krzyk do Boga (w. 4). Prosi Boga o pomoc i interwencję w tej kryzysowej sytuacji. Bóg odpowiada na wołanie Mojżesza, dając mu konkretne wskazówki: ma pójść przed ludem, wziąć ze sobą starszych Izraela, a także laskę, którą uderzy Nil (w. 5). W cudzie ma „pośredniczyć” laska – „pamiętka” cudu Jahwe⁴³. Bóg daje Mojżeszowi swoją obietnicę. On będzie stał na skale na Horebie, z której, po uderzeniu laską przez Mojżesza, wypłynie woda i lud zaspokoi pragnienie (w. 6). Mojżesz czyni to na oczach starszozny (w. 6). To Jahwe daje wodę, zaspokaja pragnienie i jest jedyną gwarancją przetrwania na pustyni⁴⁴. W Lekcjonarzu mszalnym czytanie to zostało opatrzone tytułem: „Woda wydobyta ze skały” i zwraca uwagę właśnie na cud wody. Ostatni werset (w. 7) jest konkluzją o charakterze etiologicznym. Miejsce to zostaje nazwane Massa i Meriba. Massa nawiązuje do czasownika oznaczającego „wystawiać na próbę”, zaś Meriba – „kłócić się”, „wyrażać niezadowolenie”. Tutaj Izraelici wystawili Pana na próbę: „Czy też Pan jest rzeczywiście w pośrodku nas, czy nie?” (w. 7).

Czytanie to koresponduje z tekstem Ewangelii dnia i stanowi nowy kontekst dla jej odczytania. Wyraźnie widać tu związki szczególnie o cha-

⁴¹ Por. J. Lemański, *Księga Wyjścia. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2009, s. 368.

⁴² Por. D. Bergant, R. Fragomeni, *Preaching the New Lectionary. Year A*, Collegeville 2001, s. 97.

⁴³ Por. F. Vannini, *Interpretare i testi (3 domenica di quaresima)*, “Servizio della Parola” 455 (2014), s. 106.

⁴⁴ Por. J. Lemański, *Księga Wyjścia*, s. 370.

rakterze pedagogicznym. Jak Izraelici cierpią z braku wody, tak Samarytanka nosi w sobie niezaspokojone pragnienie – potrzebuje „wody żywej”. Jak Izraelici doświadczają udręk pustyni, tak serce Samarytanki przypomina spragnioną i wyschniętą pustynię. Jak Izraelici lękają się o swoje doczesne życie, tak Samarytanka, przychodząc w samo południe, nosi w swoim sercu lęk o siebie. Jak brak wody przynosi fizyczną śmierć, tak brak „wody żywej” (trwanie poza obecnością Boga) jest doświadczaniem duchowej śmierci. Bóg nie jest obojętny na obydwie sytuacje – Izraelitów i Samarytanki. On sam daje wodę, która zaspokaja pragnienie Izraelitów i Samarytanki. W kontekście pierwszego czytania, Chrystus jest prawdziwą Skałą, z której wypływa „woda żywa”. Jak Mojżesz uderzył laską w martwą skałę, tak w Chrystusa – Żywą Skałę – żołnierz uderzył włócznią i natychmiast wypłynęły krew i woda (por. J 19,34)⁴⁵. I pili „z towarzyszącej im duchowej skały, a skałą był Chrystus” (1 Kor 10,4).

Psalm responsoryjny ściśle koresponduje z pierwszym czytaniem. Psalm 95(94) to pieśń wykonywana przy wejściu do świątyni („Upomnienie wchodzących do świątyni”). Fragmenty tego psalmu obecne w liturgii III niedzieli wielkopostnej można podzielić na dwie części. Wersety 1-2 oraz 6-7ab to nawoływanie do radosnego uwielbienia Jahwe, zaś wersety 7c-9 są czymś w rodzaju prorockiego napomnienia. Z wezwaniem do wielbienia Boga i śpiewania Mu pieśni wiąże się nazwanie Go „Opoką naszego zbawienia” (w. 1). Określenie opoka, skała (*sur*) oznacza przestrzeń, która daje gwarancję bezpieczeństwa i ochrony w sytuacji zagrożenia⁴⁶. Bóg jest zatem obrońcą ludzi⁴⁷. Łaskawość Jahwe została wyrażona w obrazie pastwiska i owiec, które są w ręku Jahwe – Pasterza (w. 7)⁴⁸. Z kolei wersety 7c-9 mają charakter upomnienia. Wyrażają przestrożę przed zatwardziałością serca. To sam Bóg przed nią przestrzega: „obyście dzisiaj usłyszeli głos Jego” (w. 7c). W napomnieniu tym obecne jest bezpośrednie nawiązanie do wydarzeń z Massa i Meriba. To tam Izrael kusił Boga, doświadczał Go, chociaż wiele razy był świadkiem Jego cudów (ww. 8-9).

Analizowany psalm łączy się ściśle z czytaniem z Księgi Wyjścia. Ta korelacja widoczna jest w bezpośrednim nawiązaniu do niewiary i przewrotności Izraela po przybyciu do Refidim. Związek ten znajduje również wy-

⁴⁵ Por. DH 71.

⁴⁶ Por. S. Łach, *Księga Psalmów. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy, Poznań 1990*, s. 413.

⁴⁷ Por. D. Bergant, R. Fragomeni, *Preaching the New Lectionary*, s. 98.

⁴⁸ Por. S. Łach, *Księga Psalmów*, s. 414.

raz w teologicznej wymowie psalmu i pierwszego czytania. Jahwe jest skałą, to On zabezpiecza i chroni ludzkie życie. On także jest wiernym Pasterzem i Królem Izraela, który był obecny ze swoim ludem na pustyni. W chry-stologicznej interpretacji tego psalmu należy stwierdzić, że to sam Jezus Chrystus jest Skałą. Z tej Skały wypływa Duch Święty dający poczucie bez-pieczności i schronienia. Chrześcijanin jest własnością Jezusa Chrystusa, żyje w Kościele, który On stworzył. Psalmista uświadamia wchodzącym do świątyni, że także oni „dzisiaj” usłyszą głos Boga. Ponieważ zgromadzenie ma wyraźnie charakter liturgiczny (w. 6), można wnioskować, że słowo od Boga będzie częścią celebracji liturgicznej. Ludzie przyszli oddać cześć Bogu i otrzymają słowo od Boga, które ich pocieszy i wytyczy kierunek ich życiu⁴⁹. To „dzisiaj” odnosi się również do uczestników celebracji eucha-rystycznej. Właściwą postawą, by otrzymać dar „wody żywej” jest „nieza-twardziałe serce” – serce otwarte i żywa wiara⁵⁰. W Liturgii Godzin cytat biblijny określający chrystologiczny sens psalmu brzmi: „Zachęcajcie się wzajemnie każdego dnia, póki trwa to, co «dziś» się nazywa” (Hbr 3,13). Cytat ten czytany w kontekście Listu do Hebrajczyków 3,7-19 jest wezwa-niem do wiary, aby „nie było w kimś z was przewrotnego serca niewiary” (Hbr 3,12). To „dziś” to czas upragniony, dzień zbawienia (por. 2 Kor 6,2) dany w Chrystusie.

Drugie czytanie zostało wyjęte z Listu do Rzymian (5,1-2.5-8). Wer-set 5 jest centralnym elementem analizowanej perykopy. Potwierdza to Lekcjonarz mszalny przez uczynienie z części tego wersetu tytułu czyta-nia: „Miłość Boża rozlana jest w naszych sercach przez Ducha Świętego”. Mowa jest tutaj o darze Ducha Świętego. On „rozlewa” w ludzkich sercach miłość Bożą. Święty Paweł wyjaśnia, że miłość Boża najpełniej objawiła się w śmierci Jezusa Chrystusa za grzeszników. On uczynił to dla ludzko-ści, która nie była „sprawiedliwa”, ale żyła w grzechach i na to nie zasługi-wała. Dzieło Jezusa Chrystusa przynosi usprawiedliwienie, przywraca po-kój między Bogiem a ludźmi (w. 1). Wierzący doświadczają tych owoców w Duchu Świętym. Przez wiarę mają „dostęp do łaski” (w. 2) – mogą żyć w bliskości Boga. Chrystus bowiem przez swoją krew zburzył rozdzielający mur wrogości (por. Ef 2,13n). Chrześcijanin, mając Ducha Świętego, jest człowiekiem nadziei. Jest on pewny spełnienia się obietnicy całkowitego zjednoczenia z Bogiem⁵¹.

⁴⁹ Por. D. Bergant, R. Fragomeni, *Preaching the New Lectionary*, s. 99.

⁵⁰ Por. DH 71.

⁵¹ Por. F. Vannini, *Interpretare i testi (3 domenica di quaresima)*, s. 108.

Fragment Listu do Rzymian ukazuje związek między Ewangelią dnia i pierwszym czytaniem. Motyw wody, tak bardzo obecny w liturgii tej niedzieli, św. Paweł uwypukla za pomocą terminu „rozlać”. „Wodą żywą” – darem Jezusa Chrystusa – jest Duch Święty. To On czyni, że człowiek żyje w bliskości Boga, w pokoju z Nim. Duch Święty sprawia, że człowiek nie ma zatwardziałego serca i nie musi wątpić w Bożą obecność. Jego nadzieja „chwały dzieci Bożych” nie zawodzi – może iść przez pustynię życia w stronę Ziemi Obiecanej. Istotnym elementem tego doświadczenia ze strony człowieka jest wiara – „uzyskaliśmy przez wiarę dostęp do tej łaski” (Rz 5,2). „W drugim czytaniu św. Paweł mówi nam, że łaską, którą dźierzymy, jest wiara, otwierająca nam przez Chrystusa przystęp do łaski Boga, a ta z kolei przynosi nam nadzieję”⁵².

Werset allelujacyjny to parafraza słów z Ewangelii dnia: „Panie, Ty jesteś prawdziwie Zbawicielem świata, daj nam wody żywej, byśmy nie pragnęli” (por. J 4,42.15). Pierwsza część wersetu: „Panie, Ty jesteś prawdziwie Zbawicielem świata” jest nawiązaniem do wyznania wiary przez Samarytan (por. J 4,42). Z kolei słowa: „daj nam wody żywej, byśmy nie pragnęli” to aluzja do słów Samarytanki skierowanych do Jezusa (por. J 4,15). Parafraza umieszczona w Lekcjonarzu i zamiana liczby pojedynczej na mnogą mają sprawić, aby biblijne słowa stały się słowami zgromadzenia liturgicznego w „dziś” celebracji. Uczestnik liturgii tak jak Samarytanki i Samarytanie ma wyznać wiarę w Jezusa Chrystusa i prosić o „wodę żywą” – dar Ducha Świętego.

Kerygmat czytań tej niedzieli, na tym etapie interpretacji, oddać można w następujących słowach: Jezus Chrystus jest Skałą, z której wypływa „woda żywa” – dar Ducha Świętego. Ten dar dostępny jest dla wszystkich ludzi. Brak „wody żywej” jest doświadczeniem duchowej pustki i śmierci. Człowiek ma pragnąć ten dar i przyjąć go przez wiarę. Wówczas Duch Święty rozlewa w sercu człowieka miłość Bożą – człowiek żyje w bliskości Boga i w pokoju z Nim. Człowiek obdarowany Duchem nie musi wątpić w Bożą obecność, nie musi wystawiać Go na próbę. Żyje on pewną nadzieją „chwały dzieci Bożych”. Dar Ducha uwalnia bowiem od śmierci. Wtedy człowiek może iść przez pustynię życia w stronę Ziemi Obiecanej, nie lękając się o siebie⁵³.

⁵² DH 71.

⁵³ Zob. Św. Augustyn, *Komentarz do Ewangelii św. Jana. Nadeszła Samarytanki, by zacerpnąć wody*, LG II (Godzina Czytań trzeciej niedzieli Wielkiego Postu), s. 172.

Paschalna interpretacja tekstów Lekcjonarza

Dar Jezusa Chrystusa to „woda żywa”, którą jest Duch Święty. Rozmowę z Samarytanką o tej „wodzie” należy połączyć z innymi słowami Jezusa zapisanymi przez Ewangelistę Jana: „«Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie – niech przyjdzie do Mnie i pije. Jak rzekło Pismo: Rzeki wody żywej popłyną z jego wnętrza». A powiedział to o Duchu, którego mieli otrzymać wierzący w Niego; Duch bowiem jeszcze nie był «dany», ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony” (J 7,37-38). Tekst ten w sposób oczywisty łączy dar Ducha z Misterium Paschalnym. Więcej – dar Ducha jest częścią tego Misterium. W momencie śmierci, Jezus skłoniwszy głowę, oddał ducha – *paredoken to pneuma* (por. J 19,30). Wyrażenie to nie oznacza jedynie fizycznej śmierci. Jezus na krzyżu *paredoken*, tzn. „przekazał”, „powierzył” Ducha⁵⁴. Ewangelista Jan ukazuje w ten sposób, że strumienie „wody żywej” (Ducha Świętego) wypływają z ciała Ukrzyżowanego (por. J 7,37-38), który w czwartej Ewangelii jest zarazem Uwielbionym. Odniesienie do „rzek” może być aluzją do Ezechielowej wizji nowej świątyni (por. Ez 47,1-12). Jezus Chrystus – ukrzyżowany i zmartwychwstały – jest świątynią, z której wypływa życiodajna rzeka. Ona sprawia oczyszczenie słonej ziemi i jest przyczyną rozkwitu nowego życia⁵⁵.

W czytaniach mszalnych III niedzieli wielkopostnej znajduje się wiele bezpośrednich powiązań daru Ducha Świętego („wody żywej”) ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa. Samarytanka przychodzi do studni po wodę około szóstej godziny (Ewangelii dnia). O tej samej godzinie Piłat wydaje Jezusa na ukrzyżowanie („Był to dzień Przygotowania Paschy, około godziny szóstej” – J 19,14). W ten sposób ewangelista Jan wyraźnie łączy temat daru „wody żywej” z godziną Krzyża. W rozmowie z Samarytanką to Jezus najpierw wyraża swe pragnienie: „Daj mi pić!” (J 4,7). Ale ten, „który jest spragniony, będzie musiał sam stać się źródłem, aby zaspokoić to pragnienie. Dokładnie ten element podkreśla Jan na zakończenie opisu męki⁵⁶, po słowach „Pragnę” (J 19,28) Ukrzyżowany staje się hojnym dawcą (por. J 19,34). Jak Mojżesz uderzył laską w skałę i wypłynęła woda (pierwsze czytanie), tak na krzyżu „jeden z żołnierzy włócznią przebił Mu

⁵⁴ Por. F.J. Moloney, *The Gospel of John*, Collegeville 1998, s. 504-505.

⁵⁵ Zob. Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu, cz. 1: Od Chrztu w Jordanie do Przemienienia*, Kraków 2007, cz. 1, s. 209.

⁵⁶ I. Gargano, *Lectio divina do Ewangelii św. Jana (1)*, Kraków 2001, s. 108.

bok i natychmiast wypłynęła krew i woda” (J 19,34)⁵⁷. Izrael pił tę cudowną wodę i zaspokoił swe pragnienie (pierwsze czytanie). Również wszyscy wierzący mogą przyjść i pić ze strumienia wypływającego z przebitego serca Zbawiciela. On bowiem jest prawdziwą „Opoką naszego zbawienia” (psalm).

W drugim czytaniu św. Paweł również wiąże dar Ducha z Paschą Chrystusa. Śmierć Jezusa Chrystusa jest objawieniem miłości Boga do człowieka („Bóg zaś okazuje nam swoją miłość przez to, że Chrystus umarł za nas, gdyśmy byli jeszcze grzesznikami”). Dar tej Bożej miłości rozlany jest w konkretnym człowieku przez Ducha Świętego, który został dany. Duch Święty „aktualizuje” zatem dzieło zbawcze Chrystusa w ludzkich sercach. Dzięki temu człowiek żyje w pokoju z Bogiem, w Jego bliskości, jest pełen nadziei.

Paschalna interpretacja czytań Lekcjonarza odsyła nas także do sakramentu chrztu świętego. Chrzest jest odrodzeniem się z wody i Ducha (por. J 3,5). To odrodzenie polega na przejściu ze stanu grzechu do stanu sprawiedliwości mocą śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Dokonuje się to w mocy Ducha Świętego. Dar Ducha zostaje przekazany w chrzcielnej kąpieli, która jest obmyciem odradzającym i odnawiającym w Duchu Świętym (por. Tt 3,5). Od momentu chrztu Duch Święty zamieszkuje w człowieku jak w świątyni (por. 1 Kor 3,16), sprawiając, że żyje on w bliskości Boga i nosi w sobie Boże życie.

2. Analiza tekstów eucharystycznych

III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A

W inwokacji kolekty Bóg nazwany jest źródłem („autorem”) wszelkiego miłosierdzia i dobroci (*omnium misericordiarum et totius bonitatis auctor*). Dobro należy do istoty Boga podobnie jak i miłosierdzie. Stworzony przez Niego świat i człowiek są objawieniem Bożej dobroci (por. Rdz 1). Bóg jest Ojcem pełnym miłosierdzia – Jego miłość jest czuła, wierna, przebacząca, wrażliwa na ludzką nędzę i litująca się nad grzesznikami. Człowiek przemieniony przez Chrystusa i obdarowany Duchem Świętym staje się podobny do Boga – może czynić dobro (por. Ga 6,9n), spełniać dobre uczynki (por. Mt 5,16) i być miłosiernym (por. Mt 5,48; Flp 2,1; 1 J 3,17). Post, modlitwa i jałmużna są również darami Boga. Człowiek może je po-

⁵⁷ Por. DH 71.

dejmować, gdyż ma udział w „źródle” dobroci i miłosierdzia⁵⁸.

Post, modlitwa i jałmużna to trzy praktyki pokutne, do których realizowania chrześcijanin jest szczególnie wezwany w Wielkim Poście. O potrzebie podjęcia tych praktyk wierni usłyszeli już na progu wielkopostnych ćwiczeń – w liturgii Środy Popielcowej. Kolekta ukazuje je jako „lekarstwo na grzechy” – są one środkami zaradczymi przeciwko grzechowi i stanowią skuteczną broń w walce ze złem (*peccatorum remedia*). Jak uczy *Katechizm*, „wyrażają one nawrócenie w odniesieniu do samego siebie, do Boga i do innych ludzi”⁵⁹. W czynach tych chodzi najpierw o „nawrócenie serca” i „pokutę wewnętrzną”⁶⁰, czyli przemianę życia – zerwanie z grzechem, pragnienie zmiany i nadzieję na Boże miłosierdzie⁶¹.

W tekście kolekty zostały skierowane do Boga dwie prośby. Pierwsza – „przyjmij nasze pokorne przyznanie się do przewinień” – jest wyznaniem o charakterze pokutnym. Uczestnicy celebracji stają przed Bogiem w skruszę serca i prawdzie o własnym grzechu. Ich postawa przypomina ewangeliczną postawę Samarytanki. Proszą dobrego i miłosiernego Boga o łaskę, ponieważ grzech „obciąża ich sumienia”. Zgromadzeni na liturgii, kierując drugą prośbę – „podźwignij nas” – wyrażają ufność w Boże miłosierdzie. Stają przed Bogiem jako ci, którzy w sakramencie chrztu świętego już zostali „podźwignięci” – przeszli ze śmierci do życia (*inclinamur – sublevemur*). Krew Chrystusa „oczyściła ich sumienia z martwych uczynków”, by mogli służyć Bogu żywemu (por. Hbr 10,22). W Wielkim Poście chrześcijanie mają na nowo „przyznać się do przewinień”. W kontekście czytań Lekcjonarza tym „przewinieniem” może być grzech niewiary, zwątpienia i zwracania się do obcych bożków. Przyznanie się przed Bogiem do grzechu zaowocuje „podźwignięciem” przez Boże miłosierdzie. Tego „podźwignięcia” doświadczą w sakramencie pokuty i pojednania, ale również w celebracji eucharystycznej.

Modlitwa nad darami ukazuje Eucharystię jako „Ofiarę pojednania”. Uczestnicy celebracji liturgicznej proszą Boga, aby mocą Paschy Chrystusa na nowo dostąpili łaski pokoju z Bogiem (por. drugie czytanie). Prośba oracji łączy otrzymaną łaskę pojednania z życiem chrześcijańskim. Doświadczając Bożego przebaczenia wierzący otrzymuje moc do naśladowa-

⁵⁸ Por. B. Mokrzycki, *III Niedziela Wielkiego Postu*, w: *Metanoite! Nawracajcie się!*, red. B. Mokrzycki, Kraków 1976, s. 202.

⁵⁹ KKK 1434.

⁶⁰ Por. Tamże, nr 1430.

⁶¹ Por. Tamże, nr 1431.

nia Boga – „umie również przebaczać braciom”. Realizuje w ten sposób wezwanie Jezusa, zwycięża zło dobrem (por. Rz 12,21), postępuje jak Chrystus (por. Kol 3,13) i Jego Ojciec (por. Ef 4,32). Przebaczenie i pojednanie z bliźnimi jest zatem jednym z centralnych dzieł pokutnych, do których Bóg uzdalnia w wielkopostnej odnowie⁶². Taka postawa wierzących jest ofiarą składaną samemu Bogu. W kontekście czytań Lekcjonarza tej niedzieli należy zauważyć, że takie naśladowanie Chrystusa jest możliwe dzięki otrzymanej „wodzie żywej” – Duchowi Świętemu. To Jego moc sprawia, że człowiek coraz bardziej upodabnia swoje życie do życia Mistrza.

Embolizm prefacji jest bezpośrednio związany z Ewangelią dnia i uwypukla motyw wiary Samarytanki oraz drogę jej wzrostu. W centrum prefacji znajduje się działanie Jezusa Chrystusa – to On otwiera serce Samarytanki, wlewa w nią łaskę wiary i rozpala ogień Bożej miłości. Dar wiary, który Samarytanka otrzymała od Jezusa, odnowił jej życie. Doświadczenie wiary jest bowiem stwórczym działaniem Boga w człowieku. Wyrażenie „obdarzył” (*ipse creaverat*) wskazuje, że człowiek nie może o własnych siłach dojść do Boga (por. J 3,31). Wiara jest łaską, szczególną zdolnością otrzymaną w darze (*fidei donum*). Dzięki tej łasce człowiek zostaje „zrodzony” z Boga, „od-tworzony” przez Niego, ponieważ Bóg pozwala spotkać siebie i należeć do siebie⁶³. Działanie Jezusa nie kończy się jednak na udzieleniu Samarytance łaski wiary. Chrystus sprawia, że wiara kiełkuje i w swojej dobroci karmi ją, by wciąż wzrastała. On pragnie „jej życia z wiary”, dlatego rozpala „w niej ogień Bożej miłości”. Tym ogniem jest Duch Święty. To osobowa Miłość będąca doświadczeniem Bożego życia (*ignem in illa divisi amoris*). Widać zatem jak embolizm tej prefacji łączy ze sobą wiarę w Jezusa i dar Miłości – Ducha Świętego oraz cnoty wiary i miłość⁶⁴.

Podobnie jak Samarytanka przy studni tak chrześcijanin spotkał Chrystusa w sakramencie chrztu świętego – „sakramencie wiary”. To wydarzenie, które jest „sakramentalnym wejściem w życie wiary”⁶⁵, dokonało w nim „nowego stworzenia”. Ochrczony otrzymał moc do stania się dzieckiem Bożym (por. J 1,12n; 1 J 3,1n), został narodzony na nowo z wody i Ducha (por. J 3,3.5nn). Odtąd jest w stanie prowadzić – jako odrodzony przez Du-

⁶² Por. B. Mokrzycki, *III Niedziela Wielkiego Postu*, s. 203.

⁶³ Por. A. Donghi, *I prefazi di Quaresima*, w: *Il Messale Romano del Vaticano II. Orazionale e lezionario*, vol. 1: *La celebrazione del Mistero di Cristo nell'anno liturgico*, Torino 1984, s. 271-272.

⁶⁴ Por. B. Mokrzycki, *III Niedziela Wielkiego Postu*, s. 204.

⁶⁵ KKK 1236.

cha – życie święte, bez grzechu, które objawia się w miłości (por. 1 J 2,29; 3,9; 4,7; 5,1.18). W okresie wielkopostnym ochrzczeni mają zatem odnowić w sobie łaskę wiary i dar Ducha Świętego. Eucharystia, która jest uobecnieniem Paschy Chrystusa, wprowadza wierzących w doświadczenie ponownego „odrodzenia” się w Duchu Świętym. W celebracji eucharystycznej Jezus Chrystus „uwolni ich nogi z sidła” (por. antyfony na wejście), „podźwignie w swoim miłosierdziu” (por. kolekta), pomoże odwrócić się od obcych bożków (por. Ewangelia dnia), udzieli im „wody żywej” – swego Ducha, by mogli żyć w pokoju z Bogiem i prowadzić „życie z wiary”. Chrześcijanin wewnętrznie przemieniony stanie się dla innych ludzi (jak Samarytanka) „pośrednikiem” spotkania z Jezusem w duchu wiary i miłości. Eucharystia jest również antycypacją Paschy eschatologicznej, gdzie wierzący ugaszą swe pragnienia na całą wieczność (por. Ap 21,6-7; 22,17)⁶⁶.

Incipit oracji po Komunii ukazuje sprawowaną Eucharystię i przyjętą Komunię świętą jako zadatek niebieskiej chwały – *pignus caelestis arcani*⁶⁷. W kontekście III niedzieli wielkopostnej można stwierdzić, że Jezus Chrystus w Eucharystii przez dar Ducha Świętego „nawadnia pustynie niespokojnej i nienasyconej duszy”. Eucharystia zatem nie tylko karmi, ale sprawia nasycenie (por. Ewangelia dnia). W ten sposób jest przedsmakiem nieba – wprowadza w komunie z Bogiem ludzi żyjących na ziemi (*in terra positi*).

Prośba skierowana do Boga dotyczy chrześcijańskiego życia – „aby w naszym życiu ukazały się skutki działania Najświętszego Sakramentu”. Udział w „przedsmaku nieba” nie zwalnia chrześcijan z troski o doczesne życie⁶⁸. Autentyczne uczestnictwo w Eucharystii ma swoje przedłużenie w ludzkiej egzystencji. Prośba o skuteczny owoc Eucharystii nie jest w tej oracji sprecyzowany. Zawsze jednak chodzi o naśladowanie misterium Chrystusa – ukazywanie Go w swoim życiu. W kontekście liturgii III niedzieli wielkopostnej, w której chrześcijanie odnawiają swoje „odrodzenie w Duchu Świętym”, może się to wyrazić w: nieszemraniu przeciw Bogu, przeżywaniu swojego życia bez lęku o siebie, zaufaniu do Boga, niezatwardziałym sercu (por. pierwsze czytanie i psalm); przeżywaniu swojego życia

⁶⁶ Por. A. Donghi, *I prefazi di Quaresima*, s. 273-275; S. Czerwik, *Prefacje o misteriach Chrystusa w Mszale Rzymskim Pawła VI. Geneza i teologia*, Warszawa 1984, s. 161-162.

⁶⁷ Zob. KKK 1402-1405.

⁶⁸ Por. A. Durak, *Treści uczestnictwa we Mszy świętej w świetle formuł eucharystycznych Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich (Niedziele Wielkiego Postu i Paschy)*, Piła 1992, s. 58.

w pokoju z Bogiem i w nadziei, która nie zawodzi (por. drugie czytanie); przeżywaniu swojego życia w komunii z Bogiem, szczęściu i świętości (por. antyfony na wejście); trwaniu przy prawdziwym Bogu i odwróceniu się od obcych bożków nie dających życia (por. Ewangelia dnia); stałym dźwigniu się z przewinień mocą Paschy Pana (por. kolekta); przeżywaniu życia w miłości (por. prefacja), która w czasie wielkopostnej drogi znajduje wyraz w uczynkach pokutnych (por. kolekta) i pojednaniu z bliźnimi (por. modlitwa nad darami).

Podsumowanie

Teksty święte celebracji liturgicznej III niedzieli, odczytane w kluczu chrzcielnym, ukazują łaskę obdarowania Duchem Świętym. Chrzest jest bowiem obmyciem odradzającym w Duchu Świętym, jest zanurzeniem w Nim (por. Tt 3,5). Od momentu chrztu zamieszkuje On w wierzących jak w świątyni (por. 1 Kor 3,16). Liturgia tej niedzieli ukazuje działanie Ducha Świętego w ochrzczonych w kilku aspektach. Po pierwsze, dzięki Duchowi Świętemu człowiek dostępuje odpuszczenia grzechów. W ten sposób doświadcza pojednania z Bogiem i wewnętrznego pokoju. Po drugie, Duch Święty sprawia, że „miłość Boża rozlana jest w naszych sercach” (drugie czytanie). Przez doświadczenie tej miłości wierzący uwolniony jest od lęku o siebie; zostają spełnione jego najgłębsze pragnienia. Po trzecie, Duch Święty wprowadza w doświadczenie trynitarnej bliskości, ponieważ „chrzest oznacza wejście w życie Trójcy Świętej”⁶⁹. Dzięki temu doświadczeniu człowiek nie jest samotny, nie wątpi w Bożą obecność, ale żyje w bliskości Pana. Udział w Eucharystii odnawia w wierzących otrzymaną łaskę. Przychodzą oni wciąż do otwartego Serca Zbawiciela i otrzymują Jego Ducha, by mogli żyć w komunii z Bogiem. Pan obdarza ich miłością i pokojem.

Udzielone łaski chrzcielne wiąże się również z zobowiązaniem, które można streścić w wezwaniu wyjętym z drugiego czytania: „Zachowajcie pokój z Bogiem”. Ochrzczony, żyjąc w bliskości Boga, nie powinien powiełać grzechów Izraela, którymi były zwątpienie w Bożą obecność i wystawianie Boga na próbę. W doświadczeniu grzechu i upadku ma otwierać swoje serce na Boże przebaczenie, a do tego potrzebna jest postawa „pokornego przyznawania się do przewinień” (kolekta). Przeciwnością tej postawy jest zatwardziałe serce, które oznacza zamknięcie się na Ducha Świętego

⁶⁹ KKK 1239.

i odrzucenie daru Bożej miłości. Przed taką postawą przestrzega liturgia tej niedzieli: „Niech nie twardnieją wasze serca”. Właściwą postawą wierzących jest również stałe pragnienie Ducha i otwieranie się na Niego przez wiarę: „Daj mi tej wody”. Jak Samarytanka i Samarytanie odwrócili się od obcych bożków, którzy nie dawali życia, to samo mają czynić chrześcijanie – odrzucić idoli i bożki, gdyż tylko w Bogu jest spełnienie najgłębszych ludzkich pragnień. Wierzący podejmują również uczynki pokutne, gdyż są one „lekarstwem na grzechy” (kolekta). Bóg wzywa ochrzczonych, by obdarowani Duchem Świętym prowadzili życie z wiary, które objawia się w miłości.

„Odsłonięcie” centralnego tematu tekstów świętych wymaga od homilisty wnikliwej analizy i posługiwania się narzędziami hermeneutycznymi właściwymi dla przepowiadania liturgicznego. Dzięki syntezie czytań Lekcjonarza i euchologium, których przykładem jest niniejszy artykuł, homilista może wydobyć główne przesłanie słowa Bożego przewidzianego na konkretną celebrację. Synteza ta pomaga w konkretyzacji tematu przepowiadania i winna być, obok medytacji kaznodziejskiej, punktem wyjścia w przygotowaniu każdej homilii.

Streszczenie

Naczelną zasadą, która powinna towarzyszyć homiliiście w interpretacji tekstów biblijnych jest wierność Pismu Świętemu i Kościołowi, który ma misję strzeżenia i wyjaśniania słowa Bożego. Oznacza to konieczność posługiwania się przez sługę Słowa sprawdzonymi narzędziami, do których należy hermeneutyka biblijna. W przypadku przepowiadania homilijnego, które dokonuje się w wydarzeniu liturgicznym, istotne jest respektowanie jeszcze jednej fundamentalnej zasady. Chodzi o uwzględnienie faktu, iż „kontekst liturgiczny jest kluczem do interpretacji fragmentów biblijnych proklamowanych w trakcie celebracji” (DH 15). Celem artykułu jest ukazanie sposobu interpretowania słowa Bożego w liturgii na przykładzie III niedzieli Wielkiego Postu cyklu A. W pierwszej kolejności została przeprowadzona analiza czytań Lekcjonarza mszalnego. Kolejnym krokiem było odczytanie kerygmatu w kontekście tekstów euchologijnych. Następnie autor w sposób syntetyczny przedstawił główne tematy celebracji, odczytując kerygmat tekstów świętych w kluczu chrzcielnym.

Słowa kluczowe: *słowo Boże, liturgia, Lekcjonarz, homilia, przepowiadanie.*

Interpretation of God's word of in the liturgy on the example of the third Sunday of Great Lent in the cycle A

Summary

The most important rule that should accompany a homilist in interpreting biblical texts is fidelity to the Holy Scriptures and the Church which has the mission of guarding and explaining the Word of God. This means that the servant of the Word must use proven tools, including the biblical hermeneutics. For the homily that occurs in a liturgical event, it is important to respect one more fundamental principle. The point is to take into account the fact that "liturgical setting is an essential key to interpreting the biblical passages proclaimed in a celebration" (*Homiletic Directory*, n. 15). The aim of the article is to present how to interpret the word of God in the liturgy on the example of the third Sunday of Lent, cycle A. Firstly, an analysis of the readings of the Mass Lectionary was carried out. The next step was to read the kerygma in the context of euchological texts. Then the author synthetically presented the main topics of the celebration, reading the kerygma of the sacred texts in the baptismal key.

Keywords: *The Word of God, liturgy, Lectionary, homily, preaching.*

Bibliografia

Augustyn św., *Komentarz do Ewangelii św. Jana. Nadeszła Samarytanka, by zaczerpnąć wody*, LG II (Godzina Czytań trzeciej niedzieli Wielkiego Postu), s. 172.

Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła „Verbum Domini”*, Kraków 2010.

Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu, cz. 1: Od Chrztu w Jordanie do Przemienienia*, Kraków 2007.

Bergant D., *Biblical Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, red. E. Foley, Collegeville 2016, s. 116-123.

Bergant D., Fragomeni R., *Preaching the New Lectionary. Year A*, Collegeville 2001.

Bonneau N., *Biblia a liturgia*, w: *Międzynarodowy Komentarz do*

Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek, red. W.R. Farmer, Warszawa 2001, s. 117-124.

Czerwik S., *Prefacje o misteriach Chrystusa w Mszale Rzymskim Pawła VI. Geneza i teologia*, Warszawa 1984.

De Zan R., *Ermeneutica (del lezionario)*, w: *Liturgia*, red. D. Sartore, A.M. Triacca, C. Cibien, Milano 2001, s. 663-675.

Donghi A., *I prefazi di Quaresima*, w: *Il Messale Romano del Vaticano II. Orazionale e lezionario*, vol. 1: *La celebrazione del Mistero di Cristo nell'anno liturgico*, Torino 1984, s. 251-293.

Durak A., *Treści uczestnictwa we Mszy świętej w świetle formuł eucharystycznych Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich (Niedziele Wielkiego Postu i Paschy)*, Piła 1992.

Dyk S., *Co głosić, aby wierzyli? Studium homiletyczne Lekcjonarza mszalnego*, Lublin 2013.

Dyk S., *Hermeneutyka słowa Bożego w liturgii*, „Studia Pastoralne” 7 (2011), s. 148-165.

Dyk S., *Homilia – droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016.

Dyk S., *Psalm responsoryjny jako źródło homilii mszalnej*, „Roczniki Teologiczne” 63 (2016) 12, s. 37-46.

Dyk S., *Współczesne przepowiadanie homilijne misterium publicznego życia Jezusa*, Lublin 2008.

Dyk S., *Zasady interpretacji tekstu biblijnego w praktyce kaznodziejskiej*, „Perspectiva” 14 (2009), s. 100-121.

Fausti S., *Rozważaj i głóś Ewangelię. Wspólnota czyta Ewangelię wg św. Jana*, Kraków 2009.

Foley E., *The Homily*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, red. E. Foley, Collegeville 2016, s. 156-165.

Gargano I., *Lectio divina do Ewangelii św. Jana (1)*, Kraków 2001.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Wprowadzenie do drugiego wydania Lekcjonarza mszalnego*, Poznań 2011.

Kudasiewicz J., *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*, Kraków 1986.

Kudasiewicz J., *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśniająca misterium Chrystusa w Kościele pierwotnym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 24

(1971) 2-3, s. 95-109.

Lemański J., *Księga Wyjścia. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2009.

Łach S., *Księga Psalmów. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy*, Poznań 1990.

Mędała S., *Ewangelia według świętego Jana. Rozdziały 1-12. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, cz. 1*, Częstochowa 2010.

Mokrzycki B., *III Niedziela Wielkiego Postu*, w: *Metanoite! Nawracajcie się!*, red. B. Mokrzycki, Kraków 1976.

Moloney F.J., *The Gospel of John*, Collegeville 1998.

Paciorek A., *Ewangelia według św. Jana. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 2000.

Vannini F., *Interpretare i testi (3 domenica di quaresima)*, "Servizio della Parola" 455 (2014), s. 106-117.

Witczyk H., *Jezus przynosi Ewangelię Samarii*, „Verbum Vitae” 10 (2006), s. 115-137.

Wypych S., *Samarytanie w ujęciu historycznym, geograficznym i religijnym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (2005), s. 165-179.